

Amir Pušina¹

Andragoška recepcija književnog djela

Prikaz knjige: Mavrak, Mirjana. 2021. *Andragoška recepcija književnog teksta*. Zagreb: Artresor naklada, 203 str.

Knjiga *Andragoška recepcija književnog teksta* autorice prof. dr. Mirjane Mavrak uz Prolog i Popis literature sadržajem obuhvata šest dijelova sljedećih naslova:

- I. Andragogija i estetika recepcije
- II. Rad s ljudima kao umjetnički akt
- III. Andragog s polaznicima i umjetnik s publikom
- IV. Umjetnost i poučavanje kao dijalog
- V. Andragoška praksiologija: književni tekst u obrazovanju odraslih
- VI. Od književnog teksta prema andragogiji umjetnosti

Svaki od šest dijelova knjige poziv su i poticaj na promišljanje značaja kontakta – dijaloga umjetnosti i nauke, srca i uma – na putu Čovjeka sebi, drugome, Svijetu. Logički i upitno problematizirajući postavljene i zaokružene tematske cjeline (*šta, čemu, zašto, kako*), uz zaključna poentiranja/provokacije, poticaji su za etabliranje – učenje/studiranje andragogije umjetnosti u autentičnom teorijskom i iskustvenom/praktičnom komunikacijskom okviru „dodirivanja dva svijeta“ – andragogije i (književne) umjetnosti. Tekst je upotpunjen najčešće samostalno konceptualiziranim i pažljivo dizajniranim slikama, tabelama i crtežima, uz pažljiv odabir klasične i savremene literature koja omogućuje inter i transdisciplinarni uvid/komunikaciju o temi iz raznolikih disciplinarnih i područnih perspektiva; filozofijskih, pedagoških, psiholoških, socioloških, naročito estetike

¹ Prof. dr. Amir Pušina, redovni profesor na Odsjeku za pedagogiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu; e-mail: pusinaamir@yahoo.com

i estetike recepcije, herbartovske pedagogije, razvojne, edukacijske i gestalt psihologije.

Djelo *Andragoška recepcija književnog teksta* koncipirano je kao udžbenik za studente nastavničkih studija i studija pedagogije. Naravno, ovo djelo može imati i širu namjenu – te s obzirom na interdisciplinarnost i transdisciplinarnost pedagogije kao znanosti i raznolike odgojno-obrazovne potrebe učećeg društva današnjice, služiti svim „pomagačkim“ profesijama.

Djelo je nastalo nakon temeljitog uvida u potrebu etabliranja jedne pedagogijske znanstvene discipline – andragogije umjetnosti kao odgovora na kognitivni model škole. U „kognitivnoj školi“ učenje i poučavanje uglavnom se svodi na recitiranje (i učenika i nastavnika). Takva, temeljito tržištu rada okrenuta škola, iz koje su dobrano „protjerani“ i etika i estetika i umjetnost na račun tržišne odgojne pragme, obično „porađa“ plitka, „testovska“, inertna „znanja“. Knjiga je, dakle, poziv na konačno suprotstavljanje poticanju posluhu i egzektivnosti, instrukcionizmu i zanemarivanju kreativnosti i inovativnosti u procesu pouka/učenje. Sawyer (2019) neučinkovitu pedagogiju naziva instrukcionizmom – poučavanjem gdje učitelj „instruira“ studente da uče činjenice i procedure, da daju sve od sebe kako bi zapamtili ono što se od njih očekuje i takvo „znanje“ pokazali na testovima. Na ovaj način potiče se površno/plitko znanje koje je rezultat najjednostavnijeg kognitivnog procesiranja tokom učenja, učenja za testovsko, neaplikabilno znanje. Stoga se treba „okrenuti“ poučavanju kreativnom znanju, na što autorica u petom poglavlju knjige eksplicite ukazuje/pokazuje (Obrazovanje za samozastupanje i samoočitovanje: *Djevojčica sa šibicama* kao učenje o kreativnom potencijalu u odraslima i djeci). Pored kreativnosti, u udžbeniku je jasno ukazano i na druge, izuzetno (praktično) značajne andragoške teme. Kvalitativnom analitičkom istraživačkom metodologijom te dubokom teorijskom ukorijenjenošću, prvenstveno u herbartovskoj pedagogiji, humanističko-egzistencijalističkoj psihologiji, naročito iskustvenom i transformacijskom učenju (Kolb), (za)okruženo filozofijom, odnosno estetikom recepcije, autorica pokazuje kako je moguće poučavati pažljivo odabranim, životnim temama od kojih svaka za sebe može biti jedna andragoška škola, nazvao bih ih školama za život: Obrazovanje roditelja i odgajatelja, Obrazovanje za rad s bolesnom djecom, Obrazovanje za filozofiju inkluzije i Obrazovanje za rad sa starim i umirućim osobama. Sve ove „teme“ autorica je u različitim ulogama osobno živjela i živi

(npr. odgojni rad s bolesnom, umirućom djecom), te otuda i jedan osebujan, fenomenološki uvid, gestalt-terapijski uklon i vokabular o tome kako poučavati „kroz” umjetnost. A umjetnost je često i jedina tačka gdje počinje kontakt i kasnije se otvara dijalog – mogućnost za ekspresivnu, kreacijsku komunikaciju/znanje.

Autorica piše osebnim analogijsko-metaforičkim stilom ukazujući na ono čemu (u poučavanju) teži i poziva: kreativnom znanju koje podrazumijeva duboko, konceptualno razumijevanje i primjenu u praksi onoga što se uči, znanju koje je adaptibilno, primjenjivo u novim situacijama i izvan škole, dakle, funkcionalnom znanju. Primjerima ukazuje/demonstrira procese učenja/poučavanja koje Sawyer (2019) naziva vođenom improvizacijom, gdje učitelji omogućuju slobodu u kojoj će učenici istraživati i kreirati vlastito razumijevanje sadržaja/fenomena koje istražuju. Naglasak je, dakle, na konstruktivistički utemeljenom učenju kroz istraživanje (metatekst) i (didaktičku) igru, što se često doživljava kao “kršenje discipline” po pitanju obrazovnih standarda, kurikularnih ciljeva i ocjenjivanja, svojstvenih atlantskoj tradiciji kurikuluma i instrukcije i oprečnoj kontinentalno-evropskoj tradiciji nastavnog plana i programa i didaktike, u krajnjoj konsekvenci *humanističkom obrazovanju*. Autorica eksplicite i implicite ukazuje na činjenicu kako je kreativno znanje duboko i povezano i adaptibilno. Nema sumnje da je (vođena) improvizacija u procesu pouka/učenje veliki izazov, teško je balansirati strukturu i slobodu. Radi se o svojevrsnom paradoksu u poučavanju: kako omogućiti npr. „herbartovsku” slobodu studentima toliko potrebnu za kreativno učenje, i u isto vrijeme upravljati improvizacijama u strukturiranom kontekstu? Jedan od sistematskih poticaja u traganju za ovakvim „pomirbama” krije se zasigurno i u razumijevanju andragoško-umjetničke homologije, koja se u krajnjoj konsekvenci rađa kao *andragogija umjetnosti*, ono čemu autorica svim bićem teži. Poučavanje kreativnom znanju ne ovisi samo o sposobnosti i spremnosti nastavnika da poučava o kreativnosti, poučava kreativitetu i kreativno poučava (Beghetto, 2017), nego i o socio-psihološkim okruženjima, naročito obitelji i vršnjacima koji bi zajedno trebali tvoriti jednu kreacijski učeću zajednicu, o čemu autorica kroz prizmu Bronfenbrennerove razvojne teorije također raspravlja. Teme razmatrane u tekstu započinju pregledom značajnih pitanja – svojevrsnom mrežom temeljnih pojmova koji generiraju kreativnu elaboraciju te završava sažetkom i poticajem na samostalno učenje. Time je značajno uravnotežen i odnos učenja gradiva i razmišljanja o gradivu, što svakako može doprinijeti „usvajanju“

ne samo deklarativnog, nego i proceduralnog, kreativnog i praktičnog znanja budućih čitatelja, te pragmatičnosti udžbenika generalno.

Smatram da je autorica dostatno argumentirala i demonstrirala temeljno jedinstvo odnosno karakteristike *andragogije umjetnosti* nastojeći je promovirati u zasebnu pedagojsku znanstvenu disciplinu. Najprije, jasno joj određuje predmet, pojamovnu aparaturu i zadatke koji je očekuju: „Način na koji vidim upotrebnu vrijednost književnosti i umjetnosti uopće u andragogiji nije svedena na kulturnu socijalizaciju odraslog čovjeka niti na odgoj estetskog. Daleko od toga, ali uvažavajući i taj dio andragoškog, *andragogiju umjetnosti vidim kao disciplinu koja se nalazi na tromeđi poimanja umjetnosti iz kuta andragogije, sociologije i psihologije*. Svaka od ovih znanosti ima svoje discipline koje se bave odgojem i obrazovanjem (Sociologija odgoja, Edukacijska psihologija), pa pripadaju velikoj obitelji odgojnih znanosti, ma koliko se sigurnije osjećale u prostorima svoje matičnosti. Umjetnost je fenomen koji povezuje stvaralaštvo, s jedne strane, i znanstvenu upotrebu tog stvaralaštva u domeni psihološkog, socijalnog ili odgojno-obrazovnog rada, s druge strane. *Andragogija umjetnosti upija spoznaje iz drugih znanosti i iz umjetnosti same, a onda ih promišlja na andragoški način, s pitanjem kako umjetničko i znanstveno, isprepleteno, a ne razdvajano, čini život odraslog čovjeka punijim i kvalitetnijim*. Andragogija umjetnosti tako nadilazi prostor andragoške recepcije književnog teksta.“ (str. 180-181, naglasio A. P.). Potom, autorica kritički i kreativno problematizira najznačajnija pitanja odnosa i pozicije andragogije umjetnosti sa ostalim pedagojskim (andragogija, pedagogija slobodnog vremena) i srodnim znanstvenim disciplinama (filozofija, razvojna i edukacijska psihologija, sociologija) smještajući ih u inter i transdisciplinarni, historijski i futurološki kontekst.

Osobno, čitanje knjige bio je veliki izazov, npr. slijediti (samo)propitujuće refleksije/spirale autorice koje su prosto „nicala“ i nizale se kvalitativnim metodološkim postupcima tematske analize, analize diskursa, analize konverzacije, interpretativne fenomenološke analize, narativne analize. Bila je zaista radost u implicitnom prostoru teksta čitati klasične i savremene teorije kreativnosti, od Wallasove (1926) „aha“ teorije, do savremenih teorija Sternberga (2002) ili Amabile (2016). Također, bilo je zadovoljstvo svjedočiti iznimnom nivou analitičkih, kreativnih i praktičnih sposobnosti autorice. „Odgojna je nastava, dakle, kod Herbarta spoj estetskog i etičkog. Njena zadaća se ne sastoji tek u

prenošenju činjenica, već u razvoju interesa i ophođenja kod onoga kojega se poučava.“ (Palekčić, 2015:130). Dobiti informaciju koja ne mijenja čovjekovo ponašanje i ne ishodi promjenu u čovjeku znači proći kroz niz podataka koji se nikada ne pretvore u životno važnu priču. „*Pričajući o Mislavu kroz dnevničke zapise samog Mislava, književnik upravo čini ono što Herbart preporuča u vremenu u kojemu po prvi put sistematizira odgojnu znanost: niz podataka o jednom dječaku sa lakom mentalnom retardacijom književnik uklapa u eko-središte i ekosusjedstvo njegovog razvoja na pragu odraslosti. Miro Gavran tako objedinjuje u svom romanu Zaboravljeni sin Herbartovu teoriju o estetici poučavanja i etici učenja, Bronfrenbenerovu teoriju o ekologiji ljudskog razvoja, Colbovu teoriju o iskustvenom i transformativnom učenju, ali prije svega, jedan osjetljivi fenomen – integraciju i inkluziju osobe s poteškoćom u razvoju – stavlja u suodnos sa okruženjem i tako fenomenu daje relacijsku notu, bez koje ga uopće nije moguće shvatiti.*“ (Mavrak, 2021: 121).

Knjiga „**Andragoška recepcija književnog teksta**“ Mirjane Mavrak ukazuje na temeljnu ljudsku potrebu – stvaranje, koja je dobro potisnuta današnjom kognitivnom školom „plitkoga znanja“. Andragogijom umjetnosti, konceptualno, te praktičnom, sistematskom primjenom u školi, vratili bismo se poticanju odnosno ljudskoj prirodi razigrane radoznalosti i krenuli ka putu samozastupanja, samoočitovanja – riječju, ljudskoj kreativnosti u školi, u čemu se ogleda temeljna znanstvena i stručna relevantnost teme o kojoj autorica piše. Ovo djelo trebalo bi se naći u rukama odgajatelja svih nivoa i profila, osobito (budućih) profesionalaca u području školskog odgoja i obrazovanja te obrazovanja odraslih jer čovjek je biće kreacije, htjeli mi to ili ne. Danas, pa često i u školi, za poučavanje putem umjetnosti i umjetnost u poučavanju nema mnogo mjesta (ni znanja, ni vremena). Kako ujediniti znanost i umjetnost u poučavanju i učenju? I koje su posljedice ako ne poučavamo „s umjetnošću na umu“? Čitajte to u ovoj, nesvakidašnjoj odgojnoj po(r)uci. Ovo djelo ispunjava sve potrebne zahtjeve savremenog univerzitetskog udžbenika: naučnu i stručnu, informacijsku, didaktičko-metodičku, jezičko-stilsku, likovno-grafičku i pragmatičnu utemeljenost i oblikovanost.

Literatura

- Beghetto, R. A. 2018. Do We Choose Our Scholarly Paths or Do They Choose Us? My Reflections on Exploring the Nature of Creativity in Educational Settings. In: Sternberg, R. J. & J. Kaufmann (eds.). *The Nature of Human Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 32-46.
- Palekčić, M. 2015. *Pedagoškijska teorijska perspektiva: Odnos pedagoškijske teorije i pedagoškijskog empirijskog istraživanja*. Zagreb: Erudita.
- Sawyer, R. K. 2019. *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation*. New York: Oxford University Press.
- Sternberg, R. J. 2002. Cultural Explorations of Human Intelligence Around the World. *Online Readings in Psychology and Culture*. 4 (3). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1035>
- Wallas, G. 1926. *The All of Thought*. New York: Hartcourt Brace and World.